

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра прикладної математики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету
математики і інформатики

Григорій ЖОЛТКЕВИЧ

.. 29 .. 08 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Математичне моделювання динамічних систем

рівень вищої освіти другий (магістерський)
галузь знань 11 – Математика та статистика
спеціальність 113 – Прикладна математика
освітня програма Прикладна математика
спеціалізація _____
вид дисципліни за вибором
факультет математики і інформатики

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету (інституту, центру)

“29” серпня 2023 року, протокол № 8

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: *Кізілова Наталія Миколаївна*, професор, доктор фіз.-мат. наук, професор кафедри прикладної математики.

Програму схвалено на засіданні кафедри прикладної математики

Протокол від “28” серпня 2023 року №10

Завідувач кафедри прикладної математики

(підпис)

Валерій КОРОБОВ

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми (керівником проектної групи) Прикладна математика

назва освітньої програми

Гарант освітньо-наукової програми

(керівник проектної групи) Прикладна математика

(підпис)

Валерій КОРОБОВ

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету математики і інформатики Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “29” серпня 2023 року № 1

Голова науково-методичної комісії факультету математики і інформатики

(підпис)

Ольга АНОЩЕНКО

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Математичне моделювання динамічних систем” складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки

магістр (ОНП)

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

напряму _____

спеціальності _____ 113 Прикладна математика _____

спеціалізації _____

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “**Математичне моделювання динамічних систем**” є надання знань і практичних навичок у формулюванні і розв’язанні різних типів прикладних задач, які стосуються складних динамічних систем і постійно виникають у різних галузях виробництва, науки і у сучасних технологіях.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “**Математичне моделювання динамічних систем**” є вивчення студентами основних типів прикладних задач, які стосуються динамічних систем, їх математичних формулювань, наявних аналітичних і чисельних методів їх розв’язання, математичних підходів до аналізу, чисельного дослідження і візуалізації результатів для подальшого використання в різних галузях науки і виробництва.

1.3. Кількість кредитів 6

1.4. Загальна кількість годин 180

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	-й
Семестр	
4-й	-й
Лекції	
16 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	год.
Лабораторні заняття	
	год.
Самостійна робота	
148 год.	год.
Індивідуальні завдання	
	год.

1.6. Заплановані результати навчання

студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Знати:

1. типи динамічних систем і математичні методи їх дослідження;
2. принципи математичного моделювання еволюції динамічних систем;
3. чисельні методи, алгоритми і програмні продукти для комп'ютерного моделювання динамічних систем;
4. моделі і методи статистичного аналізу даних, які відповідають різним динамічним системам.

Вміти:

1. формулювати і перевіряти гіпотези на основі результатів застосування класичних і сучасних методів статистичного аналізу динамічних систем;
2. зводити прикладну задачу до відповідної системи диференціальних рівнянь і знаходити розв'язок системи аналітичними або чисельними методами;
3. використати сучасні пакети прикладних програм для візуалізації і наочного представлення результаті моделювання поведінки динамічної системи;
4. проводити наукові дослідження еволюції динамічної системи з бідь-якої прикладної галузі.

2. Тематичний план навчальної дисципліни.

Розділ 1. Математичне моделювання динамічних систем.

Тема 1. Поняття динамічної системи, основні визначення і приклади.

Тема 2. Історія, класи і математичні моделі динамічних систем.

Тема 3. Теорія динамічних систем та різні розділи математики.

Тема 4. Теорія відображень у моделюванні динамічних систем.

Розділ 2. Використання математичних моделей динамічних систем в сучасних технологіях.

Тема 5. Моделювання і прогноз динаміки (населення, популяції, фінансів тощо).

Тема 6. Стійкість динамічних систем.

Тема 7. Регулярна, квазіперіодична і хаотична динаміка.

Тема 8. Динамічні системи в геофізиці і екології.

Тема 9. Динамічні системи в біології і медицині.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Математичні основи моделювання фізичних систем												
Тема 1. Поняття динамічної системи, основні визначення і приклади	11	1	1			9						
Тема 2. Історія, класи і математичні моделі динамічних систем	11	1	1			9						
Тема 3. Теорія динамічних систем та різні розділи математики	22	2	2			18						
Тема 4. Теорія відображень у моделюванні динамічних систем	24	2	2			20						
Разом за розділом 1	68	6	6			56						
Розділ 2. Математичні моделі наномеханіки і нанореології.												
Тема 5. Моделювання і прогноз динаміки (населення, популяції, фінансів тощо)	22	2	2			18						
Тема 6. Стійкість динамічних систем	24	2	2			20						
Тема 7. Регулярна, квазіперіодична і хаотична динаміка	22	2	2			18						
Тема 8. Динамічні системи в геофізиці і екології	22	2	2			18						
Тема 9. Динамічні системи в біології і медицині	22	2	2			18						
Разом за розділом 2	112	10	10			92						
Всього годин	180	16	16			148						

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Приклади динамічних систем і їх класи	2
2	Використання аналітичних перетворень і чисельних методів дослідження стійкості динамічної системи	2
3	Хаотична динаміка: визначення, приклади і методи досліджень	3
4	Теорія відображень і динамічні мапи	3
5	Моделювання динаміки кількості населення	3
6	Моделювання квазіперіодичних систем	3
	Разом	16

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Вивчити головні визначення теорії динамічних систем і навести характерні приклади	9
2	Визначити класи динамічних систем і відповідні математичні моделі	9
3	Дослідити зв'язки теорії динамічних систем з різними розділами математики	18
4	Вивчити підходи теорії відображень до моделюванні динамічних систем	20
5	Вивчити математичні моделі і прогноз динаміки зростання населення, популяції, фінансів тощо	18
6	Вивчити методи дослідження стійкості динамічних систем	20
7	Вивчити методи дослідження регулярної, квазіперіодичної і хаотичної динаміки систем	18
8	Приклади динамічних систем в геофізиці і екології	18
9	Приклади динамічних систем в біології і медицині	18
	Разом	148

6. Індивідуальні завдання (не передбачені робочим планом)

7. Методи навчання

Використовуються пояснювально-ілюстративний і частково-пошуковий методи. Студенти опановують значну частину теоретичного матеріалу шляхом самостійного розв'язання прикладної задачі. Протягом семестру виконується індивідуальний проект, результати якого підсумовують усі теми курсу.

8. Методи контролю

1. Онлайн дискусія за матеріалами кожної лекції (в обсязі 25-30% від часу лекції), список питань для обговорення надається наприкінці кожної лекції.
2. Стислий опит за матеріалами попередньої лекції
3. Перевірка виконання домашніх завдань
4. Виконання практичних завдань на відкритих онлайн-дошках
5. Проведення заліку/іспиту.

9. Схема нарахування балів

Семестровий індивідуальний проект – до 40 балів,
Контрольна робота – до 20 балів,
Залікова робота – до 40 балів.

Критерії оцінювання

Контрольна робота оцінюється у 20 балів. Робота складається з теоретичних та практичних запитань. У разі правильної обґрунтованої відповіді студент отримує за завдання бали; якщо у відповіді є помилки, бал не зараховується.

Зміст семестрового проекту: студентам надана проста прикладна задача з обраної галузі. Потрібно запропонувати математичну модель, сформулювати і розв'язати відповідну систему рівнянь або задачу оптимізації.

Після виконання семестрового проекту студенти надають звіт, за результатами цього звіту виставляється оцінка до 40 балів за такими критеріями:

0-10 балів - Було проведено аналіз завдання та запропоновано математичну модель прикладної задачі, однак практичної реалізації результату отримано не було.

10-25 балів - Було проведено аналіз завдання та запропоновано математичну модель прикладної задачі. Був використаний метод розв'язання задачі (напіваналітичний або чисельний).

25-35 балів - Було проведено аналіз завдання, статистичний аналіз даних для прикладної задачі, на базі чого була запропонована математична модель задачі і був розроблений програмний код для проведення розрахунків. Код був протестований на спрощеній постановці задачі.

35-40 балів - Було проведено аналіз завдання, статистичний аналіз даних для прикладної задачі, на базі чого були запропоновані кілька (2-3) математичних моделі задачі і був розроблений програмний код для проведення розрахунків. Код був протестований на спрощеній постановці задачі и використаний для розв'язання прикладної задачі з різними параметрами.

Залікова робота складається з трьох завдань і передбачає письмову відповідь на два теоретичних питання зі списку, який надається студентам заздалегідь, а також розв'язання практичної задачі.

Кожне теоретичне завдання оцінюється максимально 15 балами, задача – 10 балами.

По кожному завданню залікової роботи нараховується:

- максимальний бал у разі правильної обґрунтованої відповіді;
- за незначні помилки оцінка зменшується від 10 до 30 відсотків;
- за значні логічні помилки оцінка зменшується до 50 відсотків, якщо хід міркувань в цілому правильний;
- якщо відповідь не відповідає жодному з критеріїв – виставляється 0 балів.

Шкала оцінювання (дворівнева)

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
50-100	зараховано
1-49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Кізілова Н.М. Метод динаміки частинок в математичному моделюванні динамічних систем. Методичні рекомендації для студентів другого курсу другого (магістерського) рівню вищої освіти зі спеціальності «Прикладна математика». Харків: ХНУ ім. В.Н.Каразіна. - 2023. - 108с.
2. Кізілова Н.М. Метод скінченних елементів в розв'язанні прикладних задач механіки рідини з AnSys Rluent 2021R1. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 2021. – 80 с.
3. Кізілова Н.М. «Прикладні задачі сучасної мікрофлюїдики і нанофлюїдики.» Методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Наномеханіка та сучасні нанотехнології» для студентів спеціальності «Прикладна математика». Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. - 2020. - 36с.
4. Kizilova N.N., Solovjova H.N. “Rheology of materials.” Методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Основи реології» для студентів спеціальності «Прикладна математика». Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. - 2020. - 52с.
5. Кізілова Н.М. «Метод скінченних елементів у розв'язанні задач механіки рідини і газу.» Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи з курсу «Чисельні методи механіки суцільних середовищ» для студентів спеціальності «Прикладна математика». Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. - 2020. - 64с.
6. Кізілова Н.М., Ромашов Ю.В. Розв'язання внутрішніх та зовнішніх задач обтікання. Методичні рекомендації. – Харків. – 2017. – 48 с.

Допоміжна література

1. Пічкур В.В., Капустян О.В., Собчук В.В. Теорія динамічних систем. Навчальний посібник. Луцьк: Вежа-Друк. 2020. https://mechmat.knu.ua/wp-content/uploads/2023/01/teoriia_dynamichnykh_system_kapustianov_pichkurvv_sobchukvv.pdf
2. Швець О.Ю. Динамічні системи. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2021. <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/42838/1/Posibnik-nor-2021-exp.pdf>
2. Хусаїнов Д.Я., Шатирко А.В. Динамічні системи з післядією. Навчальний посібник. Київ: ВПЦ Київський університет. 2018. https://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2019/Husainov_2018_153.pdf
3. Layek G.C. An introduction to dynamical systems and chaos. Springer. 2015. https://cosweb1.fau.edu/~jmirelesjames/ODE_course/dynamicsBook.pdf
4. Brin M., Stuck G. Introduction to dynamical systems. Cambridge University Press. 2004. https://www.ceremade.dauphine.fr/~fejoz/Enseignement/ds2021/Brin-Stuck_2002_Introduction-to-Dynamical-Systems.pdf
5. Katok A., Hasselblatt B. Introduction to the modern theory of dynamical systems. Encyclopedia of mathematics and its applications. Cambridge University Press. 1995. 824p. https://cosweb1.fau.edu/~jmirelesjames/ODE_course/katok.pdf
6. Knill O. Dynamical systems. Textbook. Harvard University Press. 2005. https://legacy-www.math.harvard.edu/archive/118r_spring_05/handouts/text.pdf